

A les cases de pagès de l'Empordà, durant els segles XVIII i XIX, es portava un llibre de família.

La continuïtat del català durant la Decadència: la tradició dels llibres de família

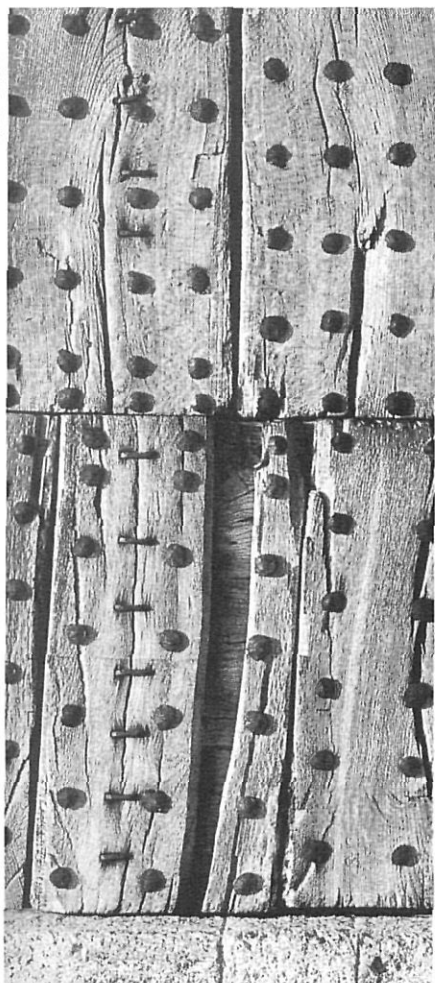
Konstanze Jungbluth

Fa quatre anys que vaig començar una investigació amb la idea de buscar els testimonis de la llengua parlada en èpoques passades. Però en la mesura que els estudis anaven endavant vaig trobar que abans d'escriure una història de la llengua parlada s'ha d'investigar més profundament la història de les tradicions d'escriure. Estic d'acord amb Joan Fuster quan diu: «Ningú, llevat d'algun espontani semianalfabet, no ha escrit mai com es parla. S'escriu com hi ha la tradició d'escriure. Poc o molt, com els pintors pinten "segons" uns models de pintar. La "cultura" és això» (1).

Em sembla que només amb uns conceptes clars sobre els models d'escriure existents en segles passats podem diferenciar més tard quins fenòmens pertanyen a la tradició d'escriure i quins fenòmens reflecteixen l'ús oral de la llengua.

La llengua a tres nivells

D'acord amb Eugenio Coseriu, sistematitzo la llengua segons els tres nivells següents: l'universal, l'històric i l'individual. El nivell universal és el nivell del parlar, l'històric és el nivell de les llengües, per exemple l'alemany, el català, etc., i l'individual és el nivell del text. Desplegant contínuament aquesta sistematització es veu que els aspectes més generals són vàlids també en els altres nivells. Trobem en el nostre cas que a nivell del text l'aspecte històric és important tenint en consideració el gènere del text en lloc d'un text individual. Fins ara coneixem força la història dels gèneres del text literari, però qualsevol text, sigui literari o no, sempre representa la tradició del seu gènere de text en un moment històric donat. Cadascú aprèn molts i molts gèneres de text diferents: aprenem com es

Tres llibres de família: Barcelona, Llançà i Palau-saverdera

A nivell del parlar, és a dir, a nivell universal, tenim una tradició d'escriure que és hereva directa de la practicada ja en el temps antic pels grecs i que trobem en textos populars europeus fins ben entrat el segle XIX.

A nivell històric, és a dir, a nivell d'història de la llengua catalana, veiem que el català escrit durant el temps de la Decadència és força uniforme malgrat el *topos* d'una escriptura caòtica repetit tantes vegades i malgrat les connotacions que implica l'etiqueta Decadència. L'afany de fixar períodes mai no està lliure de decisions amb caràcter ideològic(3), però en el cas concret del català les etapes establertes en l'estudi de la literatura catalana em semblen poc vàlides per entendre la història de la llengua catalana en tots els seus aspectes.

A nivell individual, és a dir, a nivell del text, estudiem la tradició del gènere de text no literari del *llibre de família* des del principi de l'edat moderna fins al segle XIX. Els primers exemplars d'aquest gènere de text sorgeixen a Itàlia en els segles XIV-XVI. Els seus autors són els mercaders de la ciutat de Florència. El caràcter modèlic de les formes de vida ciutadanes en general fa que altres grups d'altres llocs imitin el costum de portar un llibre de família. A França hi ha manuscrits comparables durant el temps de la Revolució, escrits per menestrals parisencs i per notables que viuen a la vila(4). També a Catalunya es practica aquest gènere de text. Famílies industrials i pagesos porten un llibre de família(5). Les meves investigacions es van concentrar en tres manuscrits: el d'un pagès de Palau-saverdera del segle XVIII(6), el d'un menestral anònim de Barcelona de començament del segle XIX(7) i un altre, també empordanès, d'un pagès de Llançà(8) de final del segle XIX. Sembla que aquest últim manuscrit reflecteixi el final del gènere de text del llibre de família. S'ha de tenir en compte que parlem sobre un gènere de text històric, i que el costum de portar un llibre de família es va anar perdent al final del segle passat.

Repeteix els tres nivells: el del parlar, és a dir, l'universal; l'històric, en

concret la història de la llengua catalana, l'individual, és a dir, la tradició del gènere de text del llibre de família. La presentació dels resultats de les meves investigacions comença amb el més particular i acaba amb el més general. Seguint aquest fil continuem amb l'últim aspecte, amb el gènere o tipus de text llibre de família, que forma part de la literatura privada(9). L'autor d'un manuscrit empordanès del segle XVIII, Sebastià Casanovas, reflexiona de manera exemplar sobre les funcions de l'autor d'un llibre de família. Va començar a escriure aquesta obra en el quart decenni de la seva vida, quan va ocupar la posició de cap de família implicada per l'estatus d'hereu.

Com a motiu del seu ofici d'escrivent, l'autor hi explica que vol donar consells i informacions sobre persones importants (parents, notaris, juristes, amics de la casa) i de bona fe per als seus fills, néts i altres descendents:

«Axis soplico a tots mos fills, nets y demes decendents [...], que en ninguna de Las(10) maneras sagescar la seva consuetud de los sobra dits ma abia mon para y mos onclas que perço ho vull posar ab escrits, ans be sia tota la vida de los sobra dits mos decendents tota al contraria, que tingan senpra un temor de Deu guardant be tots los Seus Sants Manaments y no tenir ninguna ambidia en al proccim, ni tanpoch mormorar de ningu encara que los sapian alguna falta, que fento de exa manera Deu Nostre Señor los apremiara en esta vida y en latra» (11).

L'italianista alemany Christof Weiland de Magúncia va estudiar els autors mercantils italians i va trobar les designacions següents per a l'activitat d'escriure un llibre de família: el llibre de família és prototípicament un organisme vital, si tots estan disposats a tenir-hi el paper que els pertoca. La seva substància ve de la vida mateixa. La funció de l'autor consisteix –amb una fatiga considerable (*gran fatica e diligenza*)– a reunir (*ritrarre*), dir (*dire*) i presentar com a memòria (*fare memoria*) les informacions. Format d'aquesta manera, el receptor agafa el llibre de família com a objecte de lectura (*leggere*) i per formar-se un bon coneixement (*avere notizia*), per tal de saber imitar les virtuts dels seus avantpassats i fugir del vici (*imitare le virtù / fuggire e' vizi*)(12).

telefona, com s'escriu una carta, com es parla a l'aula, sabem com és un sermó fúnebre i què és una novel·la o un còmic. Aquest coneixement expressiu(2) no s'atura a les fronteres lingüístiques. Els gèneres de text formen part d'una història europea compartida per moltes llengües. En aquest sentit els gèneres de text pertanyen a la cultura europea.

Avui, de cara al canvi de mil·lenni i al futur europeu, és el moment de preguntar-se: d'on venim? On volem anar? I ara es busquen les arrels de la modernitat més enigmàtica cada dia. Dintre d'aquest procés la formació de la societat moderna, les noves formes de comunicació van tenir un paper important. Es van desenvolupar generalment a les ciutats europees, sens dubte en els nuclis de la modernitat. Més tard, i a causa del caràcter modèlic de les formes de vida ciutadanes en general, es van estendre per tot Europa.

Prescindeixo aquí de les consideracions més generals i de la teoria i presentaré ara els resultats concrets de les meves investigacions.

Sebastià Casanovas, l'autor català, fa servir els termes 'publicar', 'dexar per escrits', 'escriure', 'posar ab nota' (13), 'dir', 'explicar' (14), 'soplicar' (15), 'dar molta notícia' (16), 'dexar escrits y notas' (17), 'dexar muchas noticias' (18). Expressa la funció sobre els seus lectors amb 'llegir' (19) i també explica la finalitat d'evitar els vicis: «que en ninguna de las maneras sagescan la seva consuetud de los sobra dits ma àbia, mon para y mos onclas» (20).

Com els comerciants italians que escriuen els seus llibres de família conscients de la seva posició a la cruïlla entre *i passati* o *gli antenati* i *i posteri*, «la família és la preocupació constant d'en Sebastià Casanovas: els avantpassats, per les seves culpes: els descendents, per tal que no caiguin en els gravíssims errors dels antecessors» (21). La funció comunicativa és reduïda a la família. L'autor pressuposa aquest fet com a indispensable per als seus escrits. Les anotacions del llibre de família no són destinades al públic, sinó que són intrínsecament privades.

Anotacions en forma de llista

Durant segles va perdurar la tradició dels llibres de família. En la mesura que es van estendre els coneixements de llegir i escriure també entre la gent del camp i els grups no privilegiats, es va practicar el costum de portar un llibre de família. En èpoques passades l'hereu en tenia prou amb conèixer les dades fixades dintre d'aquest document. El gènere de text del llibre de família està lligat molt estretament amb l'economia casolana i de l'ofici, que no estaven separades com avui. Aquest conjunt, que abraçava tant la vida com el treball, tant els grans com els petits, tant la família com els mossos i tota l'altra gent connectada amb la casa, es deia «oikos» (22). En conseqüència, les informacions conservades en forma de llibre de família fan referència a aquest conjunt. Ara parlaré sobre el manuscrit de Llançà, que destaca per la seva completesa. Sovint les anotacions que hi figuren tenen el caràcter de llista:

«Transcripció (23):

- »1° de las temporadas bonas y malas
- »2° dels preus dels rims, blat i oli

F. CATALÀ ROCA

- »3° de las disputas que me passavan ab ma família
- »4° de terras pussadas per jo Jan Bta Sna
- »5° de actes i escripturas tretas per jo Jn Ba Sa
- »6° de llejítimas pagadas per jo Jn Ba Sa
- »7° de mobles cumprats per jo Jan Bta Sna
- »8° de gastus de hobras de ma casa J.B.S.
- »9° de rims cullits y olivas en mas pessas
- »10° de matrimonis
- »11° de batismes
- »12° de murtuorums»

La llista és una forma lingüística senzilla, però força pràctica i amb una certa orientació professional. Tant de cara a la història universal humana com, per exemple, de cara als primers testimonis en llengua neollatina, les llistes fan esclatxa en el camí de l'oral cap a l'escrit. Els filòlegs tradicionalment no s'atrevien a estudiar aquest material, sembla com si quedessin desil·lusionats davant d'aquests documents de caràcter pragmàtic. Però penso que la similitud del procés a

nivell filogenètic i a nivell ontogenètic és prou important per tal que els documents respectius mereixin tot el nostre respecte científic: «L'omniprésence des listes dans les origines romanes et dans la scripturalité en général s'explique par leur utilité extraordinaire pour l'administration, la coordination du travail et la juridiction. La liste est une technique communicative extrêmement utile parce qu'elle nous permet d'enregistrer, d'accumuler, de recueillir et de sélectionner une quantité d'informations contingentes qu'il serait impossible de confier à la mémoire humaine. Ceci est dû au caractère à la fois sophistiqué et simple de la liste» (24).

Més enllà de l'aspecte quantitatiu hi ha força diferència qualitativa entre una mera enumeració i una llista. Aquesta diferència no afecta només el medi, sinó que comporta també canvis a nivell pragmàtic, ja que l'enumeració és prototípica del món oral, mentre que la llista s'escriu (25). Per entendre les informacions enregistrades en una llista cal saber el seu context. Les llistes fan referència a un coneixement particular que sols és familiar a un grup petit de persones/amics. La seva funció

comunicativa és privada fins a tal punt que l'autor i el receptor són la mateixa persona. Si comparem l'enumeració amb la llista trobem que a causa de la qualitat pragmàtica d'aquesta última tenim ara la llibertat d'escollir certes dades i de llegir selectivament.

Cròniques del temps

Però les llistes formen solament una part dels llibres de família. Hi ha típicament tota una altra part molt gran que és un text de debò. Aquí hi trobem la crònica del temps: els autors escriuen sobre esdeveniments de guerra, sobre les adquisicions tècniques noves, per exemple sobre la construcció dels ferrocarrils o sobre la carretera nova, però també sobre les visites del bisbe i altres festes eclesiàstiques.

Amb els canvis relacionats amb l'economia que tenen com a resultat la separació de la casa i de la feina, les informacions dins el llibre de família van anar perdent valor. Les famílies van deixar de guardar-los a casa. Alguns llibres de família van anar a parar a arxius i biblioteques públiques. En el moment de llur publicació els llibres de família sovint van quedar fragmentats. Els interessos dels arxivers —que donaven un cop d'ull a l'espai

reduït dintre dels seus armaris— i els dels hereus —que temien que certes informacions privades d'aquesta manera es fessin públiques—, feien que tant els uns com els altres, amb motius ben diferents desitgessin la fragmentació dels manuscrits. A les biblioteques sovint s'arxiva sols la part narrativa, la crònica; les llistes no s'hi troben.

És típic que l'únic manuscrit complet presentat aquí s'hagi guardat a casa fins avui dia. No presentaré ara el manuscrit anònim del menestral barceloní *Successos de Barcelona*, però penso que aquest manuscrit ve d'un context semblant. Al mateix temps representa el gènere de text del diari que continua amb la part narrativa del gènere de text del llibre de família.

El gènere de text no literari del llibre de família es va anar perdent al principi del nostre segle, o millor dit, va donar lloc a tres gèneres de text nous: les dades econòmiques es fixen en llistes estadístiques de cara als impostos i al dret alimentari; la part narrativa acaba en forma de diari, gènere de text literari que permet d'incloure també les dades de tipus subjectiu; i les dades personals són registrades oficialment: el registre jurídic modern manté el mateix nom de llibre de família quasi per tot Europa (26).

El nivell històric

Passo al nivell històric, és a dir, al nivell de la història de la llengua catalana. Seré breu en aquest punt, perquè la gent aquí reunida probablement sap més d'això que jo. Vull dir només que em vaig sorprendre molt sobre la quantitat de material lingüístic que hi ha als arxius de Catalunya pertanyent als segles XVIII i XIX. I això, malgrat la situació jurídica oficial. Ja se sap que la realitat i la jurisdicció són dues coses ben diferents, però en èpoques passades aquesta diferència va ser encara més gran. Estic d'acord amb la historiadora de Perpinyà Núria Sales quan diu: «Decadència literària no és pas necessàriament decadència lingüística» (27).

Sense adonar-se de la seva limitació a la literatura, aquesta classificació era estesa a la història de la llengua en general. Estudiant els documents notariais durant el període de la Decadència, Sebastià Solé va reclamar el 1982 una revisió de l'etiqueta:

«I és que cal revisar de dalt a baix els prejudicis que arrosseguem sobre la "decadència" de la llengua catalana durant l'edat moderna, especialment durant el segle XVIII. De primer perquè sol passar que qualifiquem una època de decadent només perquè no la coneixem prou bé. I segonament perquè la decadència, o potser més aviat marginació de la nostra llengua, fou molt més profunda al segle XIX que no pas al XVIII: justament en plena Renaixença literària fou quan la llengua catalana, per pressions externes al país, abandonava ràpidament posicions en què semblava inexpugnable fins aleshores, especialment en el camp dels documents escrits no literaris» (28).

Si posem l'accent sobre els escrits no literaris trobem que n'augmenta la quantitat paral·lelament al nombre creixent dels alfabetitzats. Al segle XVIII el canvi de l'estructura d'una producció autosuficient cap a una producció de cara al mercat demanava uns coneixements de llegir i escriure cada vegada més profunds. Però hem de pensar que hi havia tradicions d'escriure ben diferents, unes vàlides per als gèneres de text literaris i els textos cultes en general, i unes altres per a escrits no literaris.

El nivell universal

Aquest últim punt ens porta a unes consideracions finals al nivell universal. Parlem sobre les tradicions d'escriure europees. Vull caracteritzar la tradició d'escriure documentada en els llibres de família catalans en els tres aspectes següents. Primer: ja coneixem les llistes que tant a nivell filogenètic com a nivell ontogenètic representen el primer pas en el camí de l'oral cap a l'escrit(29).

Segon: Sovint la manera d'escriure ens recorda la forma antiga europea de la *scriptio continua*. Amb aquest concepte es defineix el fet que cada línia del text contingui lletres des del principi fins a la fi sense cap separació entre elles, sigui un espai en blanc o algun tipus de puntuació(30). Aquesta figura textual fa que calgui llegir en veu alta i sense pressa per entendre el seu contingut. De mica en mica es van elaborar diferents solucions per superar aquestes dificultats (amb guions, etc.), col·locades sovint fora del text, per exemple al principi de cada línia, però sense que s'acongués cap sistema d'ús general. El sistema d'*interpuncta* en l'imperi romà, per exemple, el feien servir solament els picapedrers, però el món relativament petit dels *litterati* no utilitzava sistemàticament punts intermedis. En l'alta edat mitjana, amb la demanda cada dia més gran de còpies (manuscrits, és clar), el sistema de *spatia*, que consistia a deixar espais en blanc entre les lletres pertanyents a diferents entitats, es va estendre ràpidament per tot Europa. Venia d'escribanies angleses(31). La nova figura textual va permetre per primera vegada comparar detalladament l'original amb les còpies i afavorí l'establiment de la funció del corrector en les escribanies europees. Tots aquests canvis estan lligats amb la formació del món culte fora dels nuclis monàstics, la fundació de les primeres universitats i les necessitats noves dels lectors escolàstics(32).

En els segles següents la presentació dels textos cultes es va anar elaborant cada vegada més, millorant d'aquesta manera les condicions per a la recepció muda moderna. De la *scriptio continua*, la tradició d'escriure es desenvolupa cap a la *scriptio soluta* o *scriptio discontinua* que coneixem avui. A nivell dels textos populars també té

F. CATALÀ ROCA

lloc aquest desenvolupament, però amb un altre ritme.

Durant segles les tradicions d'escriure per a gèneres de text cultes i per a gèneres de text populars van seguir models diferents. A França i a Catalunya, per exemple, encara es poden trobar en els textos populars dels segles XVIII i XIX diferents formes que oscil·len entre *scriptio continua* i *scriptio discontinua*.

La manera d'escriure de tots tres autors representa alguns fenòmens d'aquest pas intermedi. De cara a la segmentació textual es pot observar que no fan servir el punt final ni les comes. Marquen el seu text sols a nivell macro, posant-hi paràgrafs al costat (com Sebastià Casanovas) o posant l'any en posició centrada (com ho fa en João Serriñana). Sembla que tractin tot el seu text com una llista immensa, enumerant-la de forma successiva.

Tercer: També a nivell lingüístic intrínsec trobem fenòmens típics d'un pas intermedi, a mig camí entre l'oral i l'escrit. Les tècniques usades per Sebastià Casanovas es poden comparar sovint amb tècniques documentades en textos cultes del temps, quan es van començar a formar les llengües romàniques. En aquell moment, les tradicions

d'escriure no estaven establertes per a les noves llengües, que començaven a expulsar el llatí de la seva posició superior dintre de la diglòssia establerta. Intentant escriure el més clar possible, els autors cauen sovint en l'error i fan servir formes hipercorrectives, formes d'una literalitat forçada: «L'auteurs français du 13e siècle ont-ils une telle conscience du fonctionnement de la littéralité au point de faire un usage constant et extrêmement abondant des conjonctions: une hypercorrection de la littéralité»(33).

En el text de Sebastià Casanovas és també típic l'ús exuberant de conjuncions i l'intent d'integrar moltíssimes frases en una sola, amb el perill de deixar l'estructura de la frase inacabada: «Cadant la mara a Rosello ab mon para y com he dit *que* hi abia pena de la vida *que* ningu posquia venir de alla *no obstant* son para dit Jeronim Canut li anbia cartas *perque* vingies confiant lo dit Canut de las moltas amistats *que* ell tenia y de ex modo ella torna *pero* hage von goig de tornar fugir y molt d'emagat *perque* es cert *que* si la agesen pescuda agafar li aurian fets malts jochs» (Casanovas, cap. 12, § 9).

Un altre fenomen degut a la literalitat forçada en la manera d'escriure de Sebastià Casanovas és l'ús hipertrò-

Quadre cronològic

	La tradició d'escriure		La tradició catalana	La tradició del gènere de text del llibre de família
II aC	<i>Scriptio continua</i> Grècia (ús general)			
0	Imperi Romà: <i>Interpuncta</i> (ús puntual)			
1100				Itàlia (mercaders florentins): <i>libri di famiglia</i> (ricordi, ricordanza)
1300			Edat d'Or (Ramon Llull)	
1800	Gèneres de text populars	Gèneres de text professionals i cultes		França (Paris: menestrals; província: notables): <i>livre de raison</i> (<i>livre de famille</i>) Catalunya (Barcelona: menestrals; Empordà: pagesos): llibre de família (llibre de memòria)
	Diferentes formes entre <i>scriptio continua</i> i <i>scriptio soluta</i> (França segle XVIII/ Catalunya fins a final del segle XIX)	La figura textual es diferencia i crea les condicions per a una lectura muda (El procés està acabat al segle XVIII en general)	Decadència	
1900	<i>Scriptio soluta</i> (<i>Scriptio discontinua</i>) (ús general)		Renaixença (Jocs Florals 1859, Normes ortogràfiques 1913)	El gènere de text del llibre de família es divideix en tres gèneres de text diferents: – el registre jurídic del mateix nom – llistes vincoles amb valor estadístic i de cara als impostos – gènere literari del diari

fic de les formes *deíctiques*. La *deïxi* és un tema essencial quan es tracta de transformar expressions d'ús oral adaptant-les a les necessitats de la llengua escrita. En aquest esforç transformatiu es reflecteixen les dificultats de canviar expressions *deíctiques* per altres de tipus definitori. La tasca de l'autor consisteix a crear una situació textual, un espai textual, dintre del qual es pot moure com si fos una situació real. L'ús repetitiu d'expressions com per exemple «el sobra dit» infla el text en gran mesura i irrita el lector:

«Quant los sobra dits mon para y mara y la mia germana foren en lo dit Rosello com he dit en lo sobra dit capitol mon abi dit Jeronim Canut me va mantenir en sa casa y sempra ma ba fer estudiar y a ells dits mos abis puch estimar si gota se de lletra» (Casanovas, cap. 13, § 1).

«Axis com he dit los dits mon para y mara estigeren en lo dit Rosallo ab la mia jermana y un altra minyo que hi tingueren al qual despres mori asi de la

pigota y habitaren alli fins lo any mil cet sents vint y tres(34), que llavors dit any 1723, hi age un perdo general y llavors tots los que en dit Rosallo eran de esta terra tots tornaren» (Casanovas, cap. 12, § 12).

Tradició viva i text popular

Per entendre'ns bé, totes aquestes estratègies lingüístiques no s'han d'interpretar com deficiències subjectives de l'autor, sinó sobretot com a possibles formes que seguien una tradició d'escriure viva d'aquell temps i que és vàlida per als textos creats com a exemplars d'un cert gènere de text, el gènere de text popular del llibre de família. És clar, si els autors dels llibres de família haguessin tingut l'oportunitat d'anar més temps a l'escola o de rebre en un altre lloc una instrucció més profunda, haurien sigut capaços d'escriure d'una altra manera, però el fet que històricament aquesta formació limitada de la gent –dels hereus, per

exemple– es valorés com a suficient, vol dir que la producció literària en aquest gènere de text no demanava altres coneixements.

Hi ha tota una sèrie d'altres fenòmens que són típics d'aquesta literalitat forçada: penso, per exemple, en l'ús del «que» com a senyal de la continuïtat de la frase a nivell principal (*topic continuity*) on en l'ús hipertròfic dels pronoms personals. Per acabar vull subratllar la dissimultaneïtat de les tradicions d'escriure europees. Durant segles hi va haver diferents tradicions d'escriure per als textos cultes i per als textos populars. Només amb la generalització de l'ensenyament obligatori i amb la normalització del català al principi del nostre segle es feia necessària una decisió definitiva. El model d'una escriptura entenedora, poligràfica, es va acabar al segle XX; ara quan s'escriu cal aplicar la norma ortogràfica, única.

Konstanze Jungbluth és filòloga, doctorada per la Universitat de Tübinga.

1. Fuster (1976), pàg.124.
2. "Expressives Wissen", vegeu Coseriu (1988), pàg. 331.
3. Chartier (1985).
4. Roche (1982). El mateix historiador presenta el manuscrit d'un hostaler de La Fontaine-St. Martin que es diu Louis Simon (Roche, 1988).
5. Simon i Tarrés (1993). Moran i Ocerinjauregui (1987), pàg. 295-319.
6. Geli/Anglada (1978 i 1986).
7. Biblioteca de Catalunya, manuscrit número 737; Ollé Romeu (1981).
8. Joan Serriàna, *Llibreta de memòries* (presentació parcial en Jungbluth, 1996).
9. Vegeu Wiand (1993), pàg. 12.
10. La lletra majúscula ve de la seva posició al principi d'una pàgina i línia; manuscrit, pàg. 38-39.
11. Manuscrit, pàg. 38-39 (capítol 5).
12. Weiland, (1993), pàg. 117.
13. Capítol 5.
14. Capítols 6, 10.
16. Capítols 7, 3.
17. Capítols 9, 3.
18. Capítols 10, 1.
19. Capítols 6, 1.
20. Capítol 5.
21. Geli/Anglada (1981), pàg.16.
22. Brunner (1956), pàg. 33-61.
23. Serriàna (s.a.), índex, últim paràgraf de la primera pàgina i segona pàgina, totes dues sense paginació.
24. Koch (1992), pàg. 9.
25. Koch (1990), pàg. 121-165.
26. En francès hi ha dos noms diferents: *livre de raison* per al gènere de text antic i *livre de famille* per al registre jurídic oficial. Però la diferenciació dels termes és relativament nova, ve del segle XIX.
27. Sales Folch (1984), pàg. 210.
28. Solé i Cot (1982), pàg. 53.
29. Al nivell de la història humana, vegeu Ehlich (1983), pàg. 23-44. Al nivell de l'origen de les llengües romàniques, vegeu Kock (1990), pàg. 121-165.
30. Raible (1991).
31. Illich (1991).
32. Gauger (1994).
33. Schlieben-Lange (1991), pàg. 39.
34. Vegeu aquí un dels pocs exemples de puntuació emprada per Sebastià Casanovas.

Bibliografia

- BRUNNER, Otto, «Das "ganze Haus" und die alteuropäische "Ökonomik"», dins *Neue Wege der Sozialgeschichte*. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen, 1956. Pàg. 33-61.
- CHARTIER, Roger, «Volkskultur und Gelehrtenkultur», dins: Hans Ulrich Gumbrecht (ed.); *Epochenschwellen und Epochenstrukturen im Diskurs der Literatur - und Sprachhistorie*. Suhrkamp. Frankfurt am Main, 1985. Pàg. 376-388.
- COSERIU, Eugenio, «Die Ebenen des sprachlichen Wissens: der Ort des "Korrekten" in der Bewertungsskala des Gesprochenen», dins: Jörn Albrecht; Jens Lüdtke; Harald Thun (eds.), *Energie und Ergon*. Vol. I.

F. CATALÀ ROCA

- Narr. Tubinga, 1988. Pàg. 327-364.
- EHLICH, Konrad, «Text und sprachliches Handeln: die Entstehung von Texten aus dem Bedürfnis nach Überlieferung», dins: Jan Assmann; Aleida Assmann; Christof Hardmeier (ed.), *Schrift und Gedächtnis*. Fink. Munic 1983. Pàg. 23-44.
- FUSTER, Joan, «Prosa i lectura entre els valencians de "la Decadència"», dins *La Decadència al País Valencià*. Curial. Barcelona, 1976. Pàg. 114-146.
- GAUGER, Hans-Martin, «Die sechs Kulturen in der Geschichte des Lesens», dins: Paul Goetsch (ed.), *Lesen und Schreiben im 17. und 18. Jahrhundert*. Narr. Tubinga, 1994. Pàg. 27-47.
- GELI, Jordi; ANGLADA, Maria Àngels, *Sebastià Casanovas i Canut: Memòries d'un pagès del segle XVIII*. Curial. Barcelona, 1978.
- *El manuscrit de Palau-saverdera: Memòries d'un pagès empordanès del segle XVIII*. El Corral del Vent. Figueres, 1986.
- ILLICH, Ivan, *Im Weinberg des Texts: als das Schriftbild der Moderne entsteht*. Luchterhand. Frankfurt am Main, 1991.
- KOCH, Peter «Pour une typologie conceptionnelle et mediale des plus anciens documents / monuments dans les langues romanes», dins: Maria Selig; Barbara Frank (eds.), *Le passage à l'écrit dans les langues romanes*. Narr. Tubinga, 1992. Pàg. 39-81.
- «Von Frater Semeno zum Bojaren Neacsu: Listen als Domäne früh verschrifteter Volkssprache in der Romania», dins: Wolfgang Raible (ed.), *Erscheinungsformen Kulturelle Prozesse*. Narr. Tubinga, 1990. Pàg. 121-165.
- MORAN i OCERINJAUREGUI, Josep (1987), «Un document familiar català del segle XVIII: transcripció i comentari lingüístic», dins *Llengua i Literatura* 1994/2. Pàg. 295-319.
- OLLÉ ROMEU, Josep Maria, Anònim: *Successos de Barcelona (1822-1835)*. Curial. Barcelona, 1981.
- RAIBLE, Wolfgang, *Die Semiotik der Textgestalt: Erscheinungsformen und Folgen eines kulturellen Evolutionsprozesses*. Carl Winter (Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse; Jahrgang 1991, 1. Abhandlung). Heidelberg, 1991.
- ROCHE, Daniel, «Bruch und Kontinuität im Zeitalter der Französischen Revolution: der Beitrag der Autobiographien zur Präzisierung der politischen Visionen», dins: Reinhart Koselleck; Rolf Reichardt (eds.), *Die französische Revolution als Bruch des gesellschaftlichen Bewußtseins*. Oldenbourg. Munic, 1988. Pàg. 379-397.
- *Journal de ma vie: Jacques-Louis Ménétra, compagnon vitrier au 18e siècle*. Montalba. París, 1982.
- SALES FOLCH, Núria, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers: estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*. Empúries. Barcelona, 1984.
- SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte, «Les conjonctions dans les langues romanes», dins: Harro Stammerjohann (ed.), *Analyse et synthèse dans les langues romanes et slaves*. Narr. Tubinga, 1991. Pàg. 27-40.
- SERIÀNA, Joan, *Llibreta de memòries*, manuscrit (presentació parcial dins: Jungbluth, Konstanze: «Die Tradition der Familienbücher. Zur Kontinuität des Katalanischen während der Decadència». Niemeyer. Tubinga, 1996).
- SIMON i TARRÉS, Antoni, *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva*. Curial. Barcelona, 1993.
- SOLÉ i COT, Sebastià, «La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència», dins *Recerques* 12, 1982. Pàg. 39-56.
- WEILAND, Christof «Libri di famiglia» und Autobiographie in Italien zwischen Tre- und Cinquecento. Stauffenburg. Tubinga, 1993.